

О.С. Ліщинська

Донецький національний університет, Україна

ЧЕТВЕРТА ВСЕСВІТНЯ КОНФЕРЕНЦІЯ ЗІ СТАНОВИЩА ЖІНОК: НА ШЛЯХУ В XXI СТОЛІТТЯ

У даній статті розглядається питання про результати проведення Четвертої всесвітньої конференції зі становища жінок у вересні 1995 р. у Пекіні. Даний захід мав велике значення для прогнозування подальших дій і їх результатів у сфері досягнення гендерної рівності на міжнародному і національному рівнях. Проведення конференції сприяло консолідації сил міжнародного жіночого руху під егідою ООН у боротьбі за свої права перед початком нового тисячоріччя. Усі зусилля, як міжнародного співтовариства, так і національних урядів, повинні бути спрямовані на остаточне вирішення питання про правовий статус жінок. Саме Пекінська конференція й ухвалені в ході її роботи рекомендації повинні були забезпечити досягнення повної гендерної рівності.

Питання про правовий статус жінок не втратило своєї актуальності до початку XXI століття. Дискримінаційні положення національних законодавств, а також стереотипні уявлення про місце і роль жінок у суспільстві продовжували існувати. Проведення під егідою ООН всесвітніх конференцій зі становища жінок допомогло поставити на порядок денний питання про правовий статус жінок, а також сприяло консолідації зусиль усього світового співтовариства для вирішення даного питання. За допомогою ООН міжнародний жіночий рух зумів активізувати свою діяльність і на повний голос заговорити про ті проблеми, які його продовжували турбувати.

Мета нашого дослідження полягає в тому, щоб визначити найбільш пріоритетні сфери для поліпшення положення жінок на порозі XXI століття, які були визначені на Четвертій всесвітній конференції зі становища жінок у Пекіні, провівши їхній всебічний аналіз.

Досліджень із даної теми недостатньо. Тільки останнім часом з'являються роботи, які так чи інакше торкаються питання про Пекінську конференцію. Так, С.В. Полєніна [1] у своїй роботі вказує на той факт, що проведення конференції сприяло консолідації міжнародного жіночого руху під егідою ООН з метою реалізації на національному рівні всіх міжнародно-правових актів з прав жінок. Т.М. Мірошник [2] у своєму дослідженні наголошує на тому, що проведення конференції в Найробі допомогло визначити ті пріоритети у поліпшенні становища жінок, які потім були розглянуті на конференції в Пекіні, що дозволило зробити прогноз на майбутнє. С.Ф. Хрисанова [3] у своєму дослідженні надала всебічний аналіз Четвертої конференції і наголосила на тому факті, що багато держав, у першу чергу арабських, зробили ряд застережень стосовно виконання запропонованих на третє десятиріччя заходів. Головними джерелами для глибокого аналізу нам послужили самі перспективні стратегії на третє тисячоріччя: Пекінська декларація [4] і Платформа дій [5], що містили конкретні рекомендації і положення стосовно остаточної ліквідації в XXI столітті всіх проявів дискримінації відносно жінок.

Хронологія нашого дослідження охоплює період з початку 90-х рр. аж до 1995 р., коли була проведена вирішальна Четверта всесвітня конференція зі становища жінок, що була покликана укласти програму для вирішення жіночого питання в XXI столітті.

Незважаючи на докладені зусилля протягом перших двох Десятиліть жінок під егідою ООН (1975 – 1985 рр., 1985 – 1995 рр.), спрямовані на поліпшення становища жінок і розширення їхнього доступу до сфери послуг, вони не торкнулися повною мірою самої структури основних положень дискримінації стосовно жінок. До 1995 р. найважливіші рішення з основних питань в арабських країнах продовжували ухвалювати чоловіки, а

відсоток участі жінок у даному процесі був занадто малий. Виникла необхідність пошуку рішень у галузі розширення прав і можливостей жінок для того, щоб вони повноцінно змогли брати участь у процесі розвитку і національного планування на всіх рівнях влади.

Першим кроком у напрямку обговорення місця жінки в суспільстві стало обговорення цього питання в рамках міжнародних зустрічей і конференцій, проведених ООН і її спеціалізованими установами на початку 90-х рр. з різних проблем розвитку. На зустрічах і міжнародних конференціях підкреслювалася необхідність участі жінок у процесі розвитку й ухваленні рішень на державному і міжнародному рівнях. Проблеми жінок були включені в національні механізми з захисту прав людини і низку розроблених у зв'язку з цим документів. Новий етап у боротьбі за гендерну рівність почався з проведення Четвертої всесвітньої конференції зі становища жінок, яка пройшла в Пекіні з 4 по 15 вересня 1995 р. Це були найбільші збори представників урядів і неурядових організацій, на яких були присутні 17 тис. делегатів, включаючи представників з 189 країн. Пекінська конференція була скликана з метою проаналізувати й оцінити пророблену з 1985 р. роботу з досягнення цілей Найробійських стратегій у галузі поліпшення становища жінок, а також ухвалити «Платформу дій» і зосередити увагу на деяких ключових проблемах [6, с. 1].

Виступаючи на відкритті конференції, Генеральний секретар ООН Бутрос Бутрос-Галі відзначив глобальність конференції та її унікальний характер, що виражався у встановленні тісних і міцних зв'язків між урядовими і неурядовими організаціями в рішенні найбільш важливих питань. Генеральний секретар заявив, що тільки «визнання достоїнства і цінності жінок, а також найважливішого внеску жінок, нарівні з чоловіками у розвиток життя у всіх його проявах буде сприяти гідному переходу світового співтовариства в нове тисячоріччя» [7, с. 197]. Пекінську конференцію він назвав завершальною ланкою в ланцюзі всесвітніх конференцій і конкретним заклик до дій спільними зусиллями на всіх рівнях, починаючи з родини і закінчуючи міжнародними структурами, використовуючи комплексний підхід до вирішення широкого кола питань [7, с. 201].

Пекінська конференція закликала світове співтовариство до ухвалення нових зобов'язань масштабного розширення прав і можливостей жінок і звернула на себе безпрецедентну увагу світової громадськості. Конференція одногосно прийняла Пекінську декларацію і Платформу дій, що являли собою комплекс заходів і рекомендацій із розширення прав і можливостей жінок на шляху в XXI століття. У даних документах відзначалося, що нерозв'язаність багатьох проблем у сфері становища жінок багато в чому пояснюється відсутністю національних і міжнародних механізмів контролю. Був розроблений у зв'язку з цим ряд пропозицій, покликаних вирішити дане питання як міжнародним співтовариством, так і кожною державою. Найважливішою метою конференції був не тільки аналіз і обмін досвідом, але і насамперед утвердження єдиної колективної волі, з якою усі повинні рахуватися. Саме об'єднання сил усіх жіночих організацій на національному і міжнародному рівнях з опорою на міжнародно-правові документи і міжнародні організації може сприяти досягненню рівних прав і можливостей між чоловіками і жінками [1, с. 24].

Пекінська декларація була написана від імені всіх урядів, що взяли участь у конференції, і мала досить рішучий характер. Вона визнавала, що за друге десятиліття становище жінок у багатьох аспектах покращилося, але такий прогрес був нерівномірним і нерівність збереглася, а разом із нею і ті перешкоди, які заважають її ліквідації [4, с. 2]. Однак уряди країн заявили про свою повну готовність до «розширення можливостей жінок, включаючи право на свободу думки, совісті, релігії і переконань, сприяючи, таким чином, задоволенню моральних, етичних, духовних і інтелектуальних потреб жінок...» [4, с. 3]. За допомогою цих дій уряди гарантували жінкам можливість повної реалізації свого потенціалу й участі в процесі розвитку. Важливим стратегічним кроком стало те, що права жінок визнали складовою частиною прав людини. Було визнано той факт, що необхідно розробляти і здійснювати ефективні і взаємодоповнюючі стратегії і програми за повно-

цінною участю жінок. Це стосується насамперед програм у галузі розвитку, що повинні тепер в обов'язковому порядку враховувати гендерні аспекти. Необхідно також здійснювати повноцінний контроль за їхнім здійсненням на всіх рівнях [4, с. 3]. Необхідно відзначити, що в Пекінській декларації поряд із традиційними положеннями з'явився ряд нових. Декларація ознаменувала перехід до реалістичного мислення, відображаючи появу практичного впливу жіночого руху на процес ліквідації дискримінації.

Платформа дій являла собою порядок денний з розширення можливостей жінок. Основною метою її стало прискорення реалізації перспективних стратегій у галузі поліпшення становища жінок. Досягнення даної мети дозволило б жінкам усунути всі перешкоди на шляху їхнього залучення в усі сфери суспільної діяльності завдяки всебічній і рівній участі у вирішенні найбільш важливих питань національного розвитку [5, с. 8]. У Платформі також передбачається ряд заходів, спрямованих на вирішення стратегічно важливих питань у галузі захисту прав жінок. Однак було ухвалено дуже важливе застереження, відповідно до якого значення національної і регіональної специфіки, а також різних культурних і релігійних особливостей повинне насамперед враховуватися в процесі планування. Але при цьому підкреслювалося, що держава зобов'язана заохочувати і захищати права людини й основні свободи, що були закріплені в основних міжнародних правових документах [5, с. 10].

На думку української дослідниці Т.М. Мірошник, саме після аналізу результатів, які були досягнуті після проведення Найробіської конференції, були отримані підстави для визначення найбільш пріоритетних сфер щодо вживання необхідних заходів і формулювання стратегічних цілей для повноцінного залучення жінок у процес розвитку [2, с. 16]. Платформа дій конкретизувала дії урядів, які їм треба було спрямувати на розв'язання основних стратегічних пріоритетних напрямків для досягнення гендерної рівності.

Одним із найважливіших прав жінок і ефективним засобом досягнення рівності була можливість одержати освіту і професійну підготовку. Жінки в цьому питанні продовжували підлягати дискримінації, що наочно відобразила ситуація в даній сфері в країнах Близького Сходу і Магрибу. Платформа визначила низку заходів, які б дозволили урядам ліквідувати дискримінацію жінок з даного питання. Рекомендувалося забезпечити до 2005 р. вирішення проблеми співвідношення хлопчиків і дівчаток у початкових і середніх школах, а також усунути гендерні розходження в доступі до вищої освіти за допомогою забезпечення жінок рівними умовами для службового росту і професійної підготовки. Необхідно було сприяти формуванню такої системи освіти, яка буде враховувати гендерні аспекти з метою забезпечення рівних можливостей для одержання освіти і професійної підготовки, повної і рівноправної участі жінок у процесі керівництва й ухваленні рішень у сфері освіти. Вказувалася необхідність розробки недискримінаційних програм, які враховують гендерні аспекти в галузі професійної підготовки, і заохочення участі жінок у програмах як гуманітарної, так і технічної підготовки для розширення можливостей їхнього професійного росту [5, с. 31].

Гідні і професійні медичні послуги та можливість користуватися правом отримання зазначених послуг відігравали важливу роль у житті жінки і впливали на можливість її участі у всіх сферах суспільної діяльності. Дискримінація жінок і дівчаток у галузі охорони здоров'я в арабських країнах продовжувала існувати. Найчастіше вона ґрунтувалася на тих перевагах, що надавалися при народженні синам. Урядам настійно рекомендувалося надати жінкам доступ до систем соціального забезпечення на рівних із чоловіками умовах упродовж усього їхнього життя. Необхідно було переглянути існуюче законодавство, включаючи законодавство, присвячене питанням охорони здоров'я, а також, якщо це необхідно, політику держави для того, щоб там була відбита прихильність до забезпечення охорони здоров'я жінок [5, с. 43]. Урядам і неурядовим організаціям рекомендувалося забезпечити більш доступне, високоякісне, але недороге медико-санітарне обслуговування, у тому числі охорону здоров'я, що буде містити в собі інформацію і послуги в галузі планування родини й приділенні особливої уваги охороні здоров'я матері і наданню термінової акушерської допомоги [5, с. 43].

Одним із найгостріших питань залишалася боротьба з насильством відносно жінок, збереження якого є однією із перешкод на шляху досягнення мети рівності. Для попередження й ліквідації насильства стосовно жінок урядам необхідно було засудити насильство у відношенні жінок і відмовитися від посилення на будь-які звичаї чи традиції або релігійні мотиви з метою відхилення від виконання своїх зобов'язань відносно його використання відповідно до Декларації про викорінювання насильства у ставленні до жінок. Державні органи повинні проводити розслідування актів насильства проти жінок і здійснювати покарання за його здійснення відповідно до національного законодавства [5, с. 56]. Уряди були зобов'язані співпрацювати зі Спеціальним доповідачем із питань насильства у ставленні до жінок Комісії з прав людини, надаючи йому допомогу в здійсненні його повноважень і подаючи будь-яку запитувану інформацію. Держави повинні активно і широкомасштабно проводити кампанії з поширення інформації про існуючі види допомоги жінкам, що постраждали від насильства [5, с. 59]. Для вирішення проблеми насилля необхідно організувати вивчення причин і наслідків насилля відносно жінок, а також аналіз ефективності ухвалених профілактичних заходів.

Значна увага була приділена питанню участі жінок у роботі директивних органів і в процесі ухвалення рішень. Була дана рішуча установка на те, що потрібно терміново узгодити необхідні заходи для значного збільшення числа жінок на всіх урядових і державно-адміністративних посадах [5, с. 89]. Урядам рекомендувалося розробити конструктивні заходи з формування з числа жінок адміністраторів і керівників на стратегічних керівних посадах. Однак даний процес варто контролювати. На міжнародному рівні необхідно проводити політику збалансованого представництва обох статей у складі делегацій на різні міжнародні форуми [5, с. 91].

З боку ООН викликало стурбованість те, що засоби масової інформації продовжували показувати жінок у невігідному світлі. На Пекінській конференції був запропонований ряд заходів, спрямованих на сприяння створенню збалансованого і нестереотипного образу жінки в засобах масової інформації. Уряди закликали сприяти дослідженням і здійсненню стратегій у галузі інформації, освіти і комунікації, спрямованої на заохочення створення збалансованого образу жінки і дівчинки, висвітлення їхніх численних ролей. Також необхідно було заохочувати розробку ЗМІ та рекламними агенціями конкретних програм, спрямованих на підвищення інформованості про Платформу дій. Професійну підготовку фахівців необхідно було проводити з урахуванням гендерних аспектів, з метою створення «нестереотипних, збалансованих і різноманітних образів жінок у засобах масової інформації» [5, с. 111].

У процесі обговорення Платформи дій був узятий до уваги ряд застережень і заяв делегацій держав щодо положень, ухвалених документів і їхнього тлумачення. Усі країни одноголосно відзначили, що пошук шляхів ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок необхідно проводити відповідно до принципу поваги прав людини й основних свобод, що є першорядним завданням жінок і чоловіків [3, с. 72]. Усі делегації вказали на те, що реалізація положень Платформи дій повинна здійснюватися на основі повної поваги національного суверенітету, різних національних традицій, переконань, моральних, культурних і релігійних цінностей, Конституції і законоположення країн, керуючись нормами шариату, міжнародних договорів, загально визнаних прав людини відповідно до пріоритетних задач розвитку країни [3, с. 73].

Найбільш активними у своїх заявах стали представники арабських держав. У першу чергу вони одноголосно засудили аборт як обмеження права зачатої дитини на життя, також негативно висловлювалися з приводу методів регулювання народжуваності й інструментів демографічної політики. Делегації арабських країн вважали аборт кримінальною справою і допускали його застосування тільки при наявності рішення суду, якщо вагітність загрожує життю матері [3, с. 72].

Представник Єгипту заявив, що його держава буде виконувати рекомендації, що містяться в Платформі дій, але тільки за умови повної поваги з боку міжнародного співтовариства національного суверенітету і різних моральних і релігійних цінностей, поваги Конституції і різних законодавчих актів, а також «керуючись нормами нашого справж-

нього релігійного права, що відрізняється терпимістю». Також делегація просила відзначити той факт, що при тлумаченні пунктів Платформи, що стосуються прав успадкування, Єгипет буде виходити з повної поваги законів про успадкування в ісламському шариаті і положень чинного в державі законодавства [8, с. 170].

Представник Лівії також акцентувала увагу на тому, що держава має право розробляти свою внутрішню політику відповідно до своїх релігійних вірувань і місцевих законів. Делегація негативно поставилася до питання про право жінок на аборт, оскільки місцеві закони не дозволяли його робити, за винятком випадків загрози життю матері. Право успадкування в країні будуть продовжувати за правилами ісламського шариату, а також ряд деяких положень, що не відповідають ісламським релігійним і культурним цінностям, не будуть узяті до уваги [8, с. 179].

У такий спосіб Платформа дій запропонувала розробку регіональних і національних платформ дій, що повинні враховувати всю специфіку ситуації в регіоні й державі, як юридичну, так і традиційну, вказавши програму заходів, що дозволять реалізувати глобальну Платформу дій. Але найбільш важливим досягненням конференції стало введення нової гендерної ідеології на міжнародно-політичну арену, що ґрунтувалася на консенсусному характері взаємодії жінок і чоловіків в інтересах досягнення рівноправності і розвитку суспільства.

Ухвалена на Пекінській конференції Платформа дій стала першою глобальною програмою з поліпшення становища жінок і розрахована не на десяток, а на кілька десятків років. Тому дослідження даної теми з часом здобуває усе більшої актуальності і перспективності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поленіна С.В. Права жінок у системі прав людини: міжнародний і національний аспект / Поленіна С.В. – М. : Інститут держави і права РАНЕІ, 2000. – 256 с.
2. Мірошник Т.М. Міжнародний досвід гендерних перетворень / Мірошник Т.М. – К. : Логос, 2004. – 320 с.
3. Хрисанова С.Ф. Драма прекрасної дами: парадокси сучасної рівності чоловіків і жінок: гендерний підхід до відомої проблеми. Кн. 1 / Хрисанова С.Ф. – Х. : Видавництво «Панна», 2001. – 111 с.
4. Пекінська декларація : доповідь Четвертої всевітньої конференції зі становища жінок (Пекін, 4 – 15 вересня 1995 р.). – Н.-Й. : ООН, 1996. – С. 2-6.
5. Платформа дій : доповідь Четвертої всевітньої конференції зі становища жінок (Пекін, 4 – 15 вересня 1995 р.). – Н.-Й. : ООН, 1996. – С. 1-145.
6. Четверта всевітня конференція зі становища жінок (Пекін, Китай 4 – 15 вересня 1995 р.) // Фактологічна довідка. – № 3. – березень 1994 р. – С. 1-4.
7. Виступ Бутроса Бутроса-Галі, Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй : доповідь Четвертої всевітньої конференції зі становища жінок (Пекін, 4 – 15 вересня 1995 р.). – Н.-Й. : ООН, 1996. – С. 196-201.
8. Доповідь Четвертої всевітньої конференції зі становища жінок (Пекін, 4 – 15 вересня 1995 р.). – Н.-Й. : ООН, 1996. – 237 с.

О.С. Лищинская

Четвертая всемирная конференция по положению женщин: на пути в XXI век

В данной статье рассматривается вопрос о результатах проведения Четвёртой всемирной конференции по положению женщин в сентябре 1995 г. в Пекине. Данное мероприятие имело большое значение для прогнозирования дальнейших действий и их результатов в сфере достижения гендерного равенства на международном и национальном уровнях. Проведение конференции способствовало консолидации сил международного женского движения под эгидой ООН в борьбе за свои права перед началом нового тысячелетия. Все усилия, как международного сообщества, так и национальных правительств, должны были быть направлены на окончательное решение вопроса о правовом статусе женщин. Именно Пекинская конференция и принятые в ходе её работы рекомендации должны были обеспечить достижение полного гендерного равенства.

Стаття надійшла до редакції 03.06.2009.